

ՏԲՔ. Է. ԼՈՒՏԿԻԿԻ «ՄԱՐԴՈՒ ՈՐԴԵՆ»(*)

ՏԲՔ. Է. Լուսիկի յառաջարկով մը ետքը իր «Մարդու Որդին» գիրքը բաժնած է հինգ մասերու որոնք հետեւեալներն են Ա. — Նորուադէմ, Բ. — Կոնստանտին, Գ. — Առաքելութիւն, Դ. — Խառաքում, Ե. — Պայքար եւ Զ. — Զարգացում:

Առաջին գլուխը, որ Նորուադէմ վերնագիրը կը կրէ, կը ներկայացնէ Քրիստոսի ժամանակաւան եւրոստղէմի կրօնական, փիլիսոփայական, քննիչային, բազարական եւայլն ամբողջական պատկերը: Միւս գլուխներուն մէջ հեղինակը կը պատմէ Քրիստոսի ամբողջ կեանքը՝ ծնունդէն մինչեւ խաչելութիւն՝ ամենայնազուսնայից եւ ամենահրապուրիչ վէպի մը ձեւով, օգտագործելով սակայն իր նիւթին վերաբերեալ բոլոր գիտական տուեալները: Անոր գիրքին մէջ մենք պատկերացած կը տեսնենք Քրիստոսի քնական կեանքը իր ամբողջ աստուածային, վերահասարակ: Առանց ամբողջովին կարգաւել «Մարդու Որդին», կարելի չէ լիակատար գաղափար մը կազմել անոր յօրինուածքին սրանչեկութեան վրայ: մենք այս հոյակապ շէնքէն քանի մը աղիւսներ միայն պիտի ցուցադրենք «Միսն» ընթերցողներուն աղօթ ըմբռնում մը տալու համար անոր վերահասարակ մասին: Ահաւաստի Անորուադէմ գլուխէն հատուած մը:

«Կէսօրուան արեւի կիզիչ ճառագայթներուն ներքեւ քահանաներու թափօրը կը դիմէ կառավարչին պալատը, բլուր մը վար, բլուր մը վեր, ո՛րչափ մօտ են իրարու Հռոմ եւ Քուդայի երկիրը: սակայն ամբողջ ժողովուրդը, որ փողոցները պարուրած է, կը տեսնէ այն վիճի, որ երկու բլուրները իրարմէ կը բաժնէ եւ կը վրդովի այն տարկական այցելութեան ի տես, որ ամէն տօնի նախատեսակը կը համարուի:

Տարին չորս անգամ այս թափօրը խոնարհարար կը դիմէ Անտոնիա մեծ պալատը, հեռուէն ցուցադրելու համար բիւրաւոր մարդոց, թէ Հռոմ կ'իշխէ այստեղ: Ինչո՞ւ քահանայապետին զգեստը օտէն տօն հեթանոսական ձեւերու մէջ պիտի խնայ եւ ապա պիտի մարբուի երկարատեւ խնկարկութեամբ: Այժմ թափօրը կ'անցայտանայ քերդին դռներէն ներս:

Կառավարիչը կ'ընդունի քահանաները կանգնած: Իրը լեզունի վերին հրամանատար, ան կը կրէ սահաւարտ եւ շղթաներ, եւ երբ ան կը քարկէ, անոր կողքէն կախուած սուրբ կը շառաչէ մեղմարար: Խորապէս կը խոնարհին քահանաները եւ կ'ըստանան: Երկու զինուորներ կը քերեն դռնօք, որ կնքուած է: Նախ երկրին տէրը կը բակէ հռոմէական կնիքը եւ ապա տեղացիք իրենց սեփական զբոլջմը, զոր զինելու արտօնագիր ստացած են տնոնք երկարատեւ վէճերէն ետքը: Գանձէն վեր կ'առնուին ոսկեճամուկ եւ աղամանդակու զգեստներ, որոնց ի տես երկու կողմեր գրեթէ մշտօրէն կրկին գիւրար կը քարեւեն եւ ապա Հրեաները կը լքեն հռո-

մայեցին եւ իրենց սեփականութիւնը կը վերագործընեն Տաճար:

Պիղատոս կը յազուի: միթէ կարելի պիտի չըլլայ այս ամբարտաւան խոնարհութիւնը խորտակել: Միթէ՞ Հռոմ, որ ամբողջ աշխարհին կէսը նուաճած է, պիտի չկարենայ այս պղտիկ եւ տկար ժողովուրդը վերջնականապէս յաղթահարել: Հինգ տարիէն աւելի նստած է ինքը հոն կայսեր անունով եւ իր Հռոմ զրկած տեղեկագիրներուն մէջ խօսած է շարունակ հնազանդութենէ եւ խաղաղութենէ: սակայն հանդարտիկ մակերեւոյթին տակը շարժումը սկսած է: ան յաճախ զգացած նոյնիսկ խորեքէն եւ կող մուռնչի: Նախատինք մը չէ՞, որ ան չի համարձակիր կայսեր պատմները դրամներու վրայ դրոշմել: Ի՞նչ վնաս կրնայ տալ այս մարդոց, պատկեր մը, եթէ կայսրը ինքզինք իբր Աստուած պաշտել կուտայ, չէ՞ որ ան կայսր է միաժամանակ: Ե՛րբ լսուած է որ ժողովուրդը մը իր աստուածները՝ իբր թագաւոր հռչակէ: Ի՞նչ կը նշանակէ այն, աստուածապետութիւն: Այժմ որ կը խանգարէ անոնց ձեւերը տաճարին մէջ: Հռոմ երբեք չէ բռնադատած իր աստուածներուն պաշտամունքը բարբարոսներուն: Ինչո՞ւ ուրեմն մշտական ըմբռնութիւն քանի մը պատկերներու եւ քանի մը մտքերու դէմ:

Երբ ան իր պաշտօնին ձեռնարկեց քերդով իր հետ բազմաթիւ զինանշաններ կայսերական պատկերներով զարդարուած, բիւրաւոր մարդիկ հինգ օր հինգ զիշեր իր պալատին առջեւ կեցան եւ երբ ան զանոնք իր զօրքերէն շրջապատել տուաւ եւ սպառնաց կտորել, անոնք մերկացուցին իրենց վիզերը՝ քանի համար թէ պատրաստ ենք մեռնելու: Ի՞նչ կարելի էր ընել այս պարագային, եթէ ոչ արձուէ զինանշանները այս սուրբ բազարէն հեռացնել:

Իրապէս անոնք տաճարի հատոյթ դրամներով հետաքրքրուած են: Անոնք կը հառաչին հռոմէական աննշան տուրքի ծանրութեան համար, քայց իրենց տաճարին կուտան յօտորակում: Անոնք կը համարձակին այսպիսի ըմբռնութիւններ կազմակերպել, Հռոմի հսկողութիւնը վրիպեցնելու համար իրենց տաճարին տուած դրամներու գործածութենէն: Ո՞վ գիտէ թէ անոնք այս սակիներով ի՞նչ կը պատրաստեն, որ այս հարուստ ժողովուրդը շարունակ կը կրէ անդիկի բլուրը, եթէ Գալիլայ մէջ ապստամբութիւնները շատնան եւ Հռոմի մէջ պարտութեան զրոյց մը շրջի, կառավարչին պաշտօնը վերջացած պիտի ըլլայ:

Եւ Պիղատոս կը մտածէ Հռոմի մասին: Արդե՞օք իր պաշտպանը հօգորն Սեյանոս դեռ կ'ապրի, իսկ կայսրը՝ Կառավարչին կինը տեսիլներ ունի, երազներուն կը հաւատայ եւ կը փոխցնէ գայն: Պիղատոս կը մտածէ կայսեր մասին:

Տիրերիտս, մենակեաց ծերունին, քաշուած է Գալիլի: Աշխարհի տէրը, Հռոմի կայսրը, ծովու այս խեղճ կղզիին վրայ կ'անցնէ տարիները, հեռու իր մայրաքաղաքէն, հեռու կառավարութենէ, մաշյ, թշնամալից, գրեթէ անգործ: Բարձրաբերձ ժայռերուն վրայ պալատ մը կառուցած է ան, հոն կը նստի եւ կը գիտէ ծովը՝ խորհրդաւոր թուանշաններ իրար յարելով՝ այսօր անտարբեր է, վաղը անգութ, կը ներէ եւ կ'սպաննէ, կը հալածէ եւ կ'ազատէ:

(*) ՏԵՄ. ՍԻՈՆ 1929. թիւ 1. էջ 29-30.

մթաղանոց բռնապետ մը, որ իր իշխանութիւնը ուրիշներուն կը շնորհէ, յաջորդ վայրկեանին անոնցմէ կը խլէ, կտակաճառ, մթին, տխուր:

Ինչո՞ւ համար այդչափ արեւն թափուեցաւ: Կայսրը կորսնցուց իր միակ գաւաղը, բայց այնուամենայնիւ անոր վրէժնեղրութիւնը դեռ չէ յագեցած: Ան պարսկաւորած է արիւնով եւ ասելութեամբ, պրետորիանները կը կտակածին իրենց սիրականէն, կայսրը չի վստահիր անոնց եւ ամէնրը կը շարաւորաբար կոտորէ: Միայն այստեղ, այս կղզեմայրին վրայ ան ապահով է: Ուրիշ ո՞ւր կրնայ ապաստիլ աշխարհին աւեր:

Դ՞ու՛յէ փխտափայտ թեւեր:

Սենեկա իր գրած վերջին թուղթին մէջ բռած է Դիոգենէսի մասին. «Թագաւորութիւն մը կ'որժէ այն մարդը, որ խաբերաներու, մարդասպաններու եւ հոգեվաճառներու մէջ միայնակ կեցած է եւ ո՛չ որ կրնայ անոր վնասել»: Կայսրը կ'ուզէ Սենեկայի վերջին ծառը եւ անոր մէջ կ'ը կարգայ: «Մենք ամէնքս գայթած ենք եւ պիտի սայթաքինք մինչեւ մեր աշիներ տարիքը: Չարիքը մեզմէ դուրս չի գտնուիր, ան փակած է մեր ազնայ: Մարմինը հողոյն թեւն ու պատիժն է: Հոգին կը մղէ հոն, ուսկից ան առաքուած է: Հոն կ'ստատէ մեզ յաւիտեանական հանգիստ, ուր ան աշխարհի խռնակութենէն ետքը, յստակասեռութիւն պիտի ունենայ: Բողազերծումի օրը պիտի գայ եւ դուք պիտի ազատիս վրանակեցութեան ատելի կեանքէն: Առարկնութեան բոլոր պատկերացումները շղթայուած, բայցայուած եւ խաչուած են այժմ»:

Ինչ գարմանալի գուգաղիպութիւն այս խօսքերու եւ երուսաղէմի հաւատարմի միջեւ: Եւ կայսրը կը մտածէ Հրեաներու մասին, որոնց ան Հռոմի մէջ, թէ՛ իր անձին եւ թէ՛ պետութեան համար բազմաթիւ գործեր յանձնած է: Անոնց տաճարին ան բազմաթիւ նուէրներ յղած է եւ այժմ ալ ամէն օր ցուլ մը, եւ երկու գառնուկներ զոնկ կուտայ «ի փառս բարձրագոյն Աստուծոյ»: Ո՞վ է այս «Բարձրագոյն Աստուածը», ո՛չ Հրեաները եւ ո՛չ ալ Սենեկա կրնան զայն նկարել, զայն անուանել: Երբ կայսրը գտնուր ամէնրը արտօնի, արդե՞ս անոնց Աստուածը փրկեց զանոնք: Անոնցմէ հազարաւորներ սիրայծար նախընտրեցին հաւատարմանը, իրենց նախնական անօթներուն այրումէն: Այլուր ծերունին իր սղաննուած որդւոյն բարեկամը Գալլիի բերել տուաւ, կայսրը կ'ուզէր երիտասարդ հրեայ արքայադուին իր շուրջը ունենալ նախ քան իր միամօր գաւկին հետեւիլը:

Բայց ո՞ւր:

Սենեկա կ'ըսէ «խաղաղութիւն»:

Պիղատոսին մտածումները կը թափառին Գալլիի եւ Հռոմի միջեւ:

Դո՛ւք ան վարդափ պէս հարատուութիւն մը դիզած ըլլա՞ր: Պիղատոս միւս վարիչներէն յուզողն չէ: Երբեմն յանկարծօրէն անգութ, ամբարտաւան եւ չար է, բայց այս հետեւանք է գաղթային պաշտօնէութեան ծանօթոյթիւն եւ կղզիացումին: Մարտերը եւ տուրքերը ան կապալաւորներու տուած է, ինչպէս նախորդները, առանց սակայն խոշոր գումարներ վերապահելու իրեն: Անոր ի՞նչ հողը, թէ երկիրը հարկահաւաքներու եւ վաշխառուներու օճիւն:

Հումին տակ կը հեծէ, որոնք ժողովուրդէն շատ աւելին կը յափշտակեն քան կը յանձնեն կառավարչին: Այս մարտաւորները անպատիւ են եւ բոլոր դատարաններու անվստահութեան արժանացած: Բայց Պիղատոսին ձեռքերը մարութիւն են»:

Քրիստոսի ժամանակի քաղաքական ընդհանուր կացութեան այս գունագեղ պատկերէն ետքը, անո՞ հաստուած մըն ալ Հրեաներու ներքին կրօնա-փոքրչափան կազմակերպութեան մասին:

«Հրեաներու գերագոյն խորհուրդը նիստ գումարած է կէսօրէն ետքը՝ տաճարի հովատուն բաւական քանակութեամբ, որ կը գտնուի սրբութեան եւ նախատարանի միջեւ: Այստեղ Միւնիստրիոն մէջ շրջաճանձն նստած են ամենէն երեւելի բահանաները, ամէնքն ալ աշիներ: Բարձրագոյն աթոռը գրուած է Յովսէփ Կայարեցին, բաժանապետը, ազգին մեծաւորը: Պիղատոս արդէն այս Աթոռին վրայ զայն գտաւ, երբ Պաղեստին հասաւ: Ան վաւերացուց անոր պաշտօնը: Ան միմիայն իրր ձեւականութիւն կը թոյլատրէ այս նիստերը: Այլապէս բարձրագոյն խորհուրդը սպառ է իրր աշխարհիկ եւ հոգեւոր գաւառ, իրր գերագոյն ատեան եւ ծերակոյտ պաշտօնավարելու: Անոնց վճիռները անվերաբնեւի են եւ բոլոր Հրեաները, բլլան անոնք իշխան կամ բահանայապետ եւ կամ ամենահեռաւոր երկիրներու բրնակիչ, պարտաւոր են ենթարկուելու անոնց որոշումին: Միմիայն մահուան դատաւարութեան վրէժիւր, որ բուժարկութեամբ կը տրուի, հռոմէական վաւերացումը պէտք է ենթարկուի: Միւնիստրիոն անդամները պէտք է իրենց շրջաններէն ընտրուին, բայց իրապէս անոնց աթոռները ժառանգական դարձած են կարգ մը հին մեծ ընտանիքներու կողմէն եւ նախագահին աթոռը պիտի գրաւուէր դեռ շուրջ երկու հարիւր տարի Հիւլի գերդաստանի անդամներու կողմէն: Ժառանգականութիւնը եւ կենաց տեսչութեամբ պաշտօնավարութիւնը այս ժողովը պահպանողական դարձուցած են: Հռոմեացիք հնարաւոր սահմաններու մէջ կ'աշխատին հոն հարուստ եւ հանգիստ մարդիկ անդաւորելու:

Աստի Սաղուկեցիներն են. երեւելիներու փոքրիկ բայց զօրաւոր կուտակութիւն մը, որ սիրող գտնակարգին արտօնութիւնները, իշխանութիւնն ու հաճոյքները, ո՛չ յափշտակողին դէմ խիզախ կեցուածքով եւ ո՛չ ալ հաւատարի կանոններու ծայրահեղութեամբ կ'ուզեն դառնացնել: Մովսէսի օրէնքը պետք է յարգուի, ինչպէս իր գործադրութեան օրէնքի միջոցով պէտք է իրենց արտած մեկնութիւնները մարգարէին խօսքերու արժէքը չունին, հետեւաբար կրնան անտեսուիլ: Ո՞ւր գրուած է թէ՛ հանգանակութիւն պէտք է ըլնել, արծաթէ անօթներու մէջ պէտք է ուտել եւ կամ Աստուծոյ տուած կեանքը պէտք է վայելել: Ի հարկէ Հռոմեացիք անմարտ են, բայց ինչ բարիք որ անոնք արեւմտաւոր կը բերեն արգիւտած չէ, եթէ մարդ պահող օրերը խափա պահէ:

Ժողովուրդը այս ամէնը չի հասկնար եւ պէտք ալ չունի հասկնալու: Խոստացէր անոր երկրաւոր վարձատրութիւն, մարգարէներու աւանդած երկար կեանքը, առանց երկիւղի եւ առանց յոյսի հանգերձնալ գոյութեան: Անմահութիւնը ցոյց տուէր անոնց

իրենց զաւակներուն միջոցով եւ հրաւիրեցէր զանոնք ըստ զանազանութեան, որպէսզի անոնք օրհնուած ըլլան:

Այս հանգստասէր, բարեանեայ եւ ունեւոր անձնութունն ըրով, որոնք մեղմարարոյ են հոգեւոր հարցներուն եւ խոտարարոյ աշխարհական խնդիրներուն նկատմամբ, նստած են բարձրագոյն ասեանի մէջ անոնց թշնամիները, նիհարահասակ կերպարանքներ, երկարուն գլուխներով, մոլեւաւաղութեան բոցավառ նայուածքներով աշխուժացած: Ասոնք Փարիսեցիներն են, «մեկուսացեալները, մաքուրները»: Ազգայնական մեծ կուսակցութիւնը, որոնց հետեւողներուն թիւը վեց հազարի կը հասնի երկրին մէջ, ծնունդով ռաբիւլաւորներ են: Անոնք կը պահանջեն վարդապետութիւնը եւ զորք ըստ օրէնքի բոլոր տարիներուն: Անոնք ամէնքը «որդիք եւ եղբարք» են զարդիներուն, խաղախորդներուն, զինքնփառաներուն, փայտախրներուն, կոշկազորներուն: Անոնց կուսակցութիւնը կը պահանջէ որ օրուան մէկ երրորդ մասը եւ կամ ամառը ձմեռով աշխատին եւ ձմեռը ուսումնասիրեն: Անոնց մեծագոյն մասը աղքատ են եւ նախանձախնդրօրէն կը հսկին սպառնալիքներուն անթերի կատարման վրայ, մանաւանդ զրաւ շահելու համար անոնց զեղծումը չեն թողնար: Այս պատճառով ժողովուրդը կը յարգէ զանոնք:

Իրենց մարրամոլական խանդով անոնք անշատուած են այն ժողովուրդի առօրեայ կեանքին, որուն ծնունդն են անոնք: Աւանց ունենալով իրենց հակառակորդ Սադուկեցիներու սլօք, զամբ եւ հաճոյքները, անոնք կը ստնան իրր Ս. Գրոց գիտական, իրր մեկնարաններ եւ վիճարաններ: հոգեւոր ամբարտաւանութեամբ անոնք իրապէս կ'արմարանեն այն զիւղացիներն ու արհեստավորները, իրենց եղբայրները, որոնք Ս. Գիրք չեն կարդար, օրէնք չկրկնեն չեն զործադիր եւ անոր մեկնութիւնը չեն հասկնար: Իրենց ձեռքը կրած յաշտգիրները եւ իրենց քղանցրտ զգեստներուն վրայ կրած սլաքները պէտք է յիշեցնեն անոնց մշտապէս օրէնքի զործադրութիւնը:

Անոնք միայն գիտեն Աստուածային շնորհ ստանալու համար եղած զոհարարութեանց ազդեցութիւնը: Ինչպէս նպարտ են անոնք երկարատեւ աղօթքով, ինքնամարտկոմներով եւ ողորմութեամբ, որ իշոյցս մարդկան հրապարակներու եւ տաճարի մէջ կուտան, անվերջանալի ծովապահրով եւ չափազանցեալ լուսայտմիրով: Ինչպէս անոնք ցուցամարական նախանձախնդրութեամբ ամէն ժամ, ամէն կանոն պահել կ'ուզեն, արգիլեալներուն աւելի կարեւորութիւն տալով, քան պատուիրաններուն, այսպէս կ'ուզեն իրենց անոնք ժողովուրդը: Բայց թերահաւատներ կը հարցնեն ծաղրելով, արդեօր անոնք կ'ըր պիտի սխալն մարբիլու արեւին բոլորակը: Բարի զործք արժէք ունի եւ ո՛չ թէ բարի մտայնութիւնը: Ով որ տաճարին նուէր կուտայ, կ'ազատի ծնողը պահելու պարտականութենէն: Ո՛չ թէ զործուած մեղքերը, անխղճութիւնները եւ ամուսնական անհաւատարմութիւնները նկատի կ'առնուին, այլ շարաթ օրուան վարդապետութեան միջոցին ներկայութեան ժամերը: Տարիներով կը վիճարանին անոնք թէ՛ նե-

րելի է պատերի օրը նուիրարեւելիք որաները բաղել, եթէ այդ օրը շարաթուան հանդիպի: պէ՛տք է երդում ընել տաճարին թէ՛ տաճարի ոսկին առնուով: Ծնող կ'ին մը առաջին եօ՞թն օրեր թէ տանեւհինգ օրերուն մարուր է: Սրբութիւն սրբոցի խոշոր հաշտութեան առնի՞ն պէտք է քահանայապետի մանկէն առաջ թէ ետքը վառել:

Սակայն երբ մէկ կողմէն դաւանանքը եւ Ս. Գրոց մեկնութիւնը այսպէս կ'ապառնային բարոյականութիւնը ճնշելու, միւս կողմէն Փարիսեցիք ժողովուրդը կը խրախուսէին բազարական նորոյններու: Անոնք միշտ կը խօսէին Մովսէսի եւ ազատութեան, բնաբաւ ժողովուրդի, Աստուծոյ պետութեան, հեթանոսներու պետութեան մասին եւ ինչպէս իրենց հայրերը Հերոդէսի կեղծ արքայական սան մեծածէին հաւատարմութեան երգում ընել, այնպէս ալ անոնք կը մերժէին նոյն երգումը Հռոմայեցիներուն:

Այսպէս զերազոյն խորհուրդը պիտի որոշէ մահուան դատաւարատուած հրեայ մը, զոր Հռոմայեցիք ազատ պիտի արձակեն: Որովհետեւ ամէն տարի որսանքի տօնին, հաստատուած սովորութեան համաձայն, Հրեաները իրաւունք ունին Հռոմայեցիներէն դատաւարտեալի մը կեանքը պահանջելու: Այժմ անոնք նստած կը խորհրդակցին, թէ որո՞ւն կեանքը պահանջելու է:

Պերետ

ՏԻԹ. 3. ԹՕՓՃԵԱՆ

KING SOLOMON'S DIADEM

Այս խորագրին ներքեւ Peretz Cornfeld յօդուած մը հրատարակեց Ս. Քաղաքիւ The Palestine Weeklyի մէջ (Թիւ 453, Դեկտ. 28 1928, էջ 614—18), ուր իբրեւ թիւ կը ներկայագրէ Ոփալ (Ophel) լեռան հարաւային կողմը կատարուած պեղումներու առեւն, զիւղաւածօրէն գտնուիլը Սաղոմոն թագաւորի օրիական կնոջ Մեմփիսի Hotumeresի դամբարանը, իբրեւ թանկագին գանձ մը հնազիրտական, ուր իբրեւ թիւ գտնուած ըլլայ նաեւ թագաւորին ապարօշքը: Այս յօդուածը, որ զարմանալի կերպով արձագանգ տուաւ մամուլի մէջ, զժբախտաբար պարզ փանրիկի մէջ է, զեղեցկացած պատմական կեղծիք ներսով: Եւ զարմանալի է անոր համար որ ոչ ոք անգրագարձաւ հրապարակագրական այս զուարճալի կեղծիքին, եւ թերթ վարդգներ արգար իւզի պէս կ'ըլլեցին զայն: Հայ թերթեր ալ սխալակներն ու իրեցին այս երեւակայական գիւտին:

Գրաւիչ լուրեր, հօգ չէ թէ սուտ ըլլան կամ կեղծիք, ուշագրաւ սխալակներ կը դրաւեն թերթերու մէջ, յաճախ զրկելով ստոյգ լուրերն ու տեղեկութիւնները իրենց իրաւունքէն: